

Conferentie Dep. Stud. Ger. Gem.

thema 'Vertaling van de Institutie'

11 september 2009 (schema)

-
- I. Visie op vertalen
 - II. Stemmen en stemmingen in de Institutie
 - III. Proeven van vertaalobstakels
 - IV. Stellingen
-

Ad I. De metafoor van de brug: beeld en uitwerking

- oevers: 16^e en 21^e eeuw, anderhalf millennium van alles overkoepelende godgeleerdheid versus een toestand van vrijwel volledige secularisatie
- afgrond: kennisniveau en inhoud van bijbel, klassieken, kerkvaders en scholastiek
- bruggehoofd in de wereld van de geest: de stem van de schrijver
- luisteren naar 'woorden van de overkant'

Twee brandpunten in de ellips: tekstgetrouwheid en verstaanbaarheid; vertalen is vertolken van de stem van de oorspronkelijke spreker, inclusief ritme, cadans, intonatie, zelfcorrecties etc.

Ad II. De Institutie als academische voordracht – stemmen en stemmingen

- vergelijkbaar met de *lexis eirromene* van Plato – voorbeelden (tekst 1, brief aan de koning, en tekst 2, tirade tegen de lege ceremoniën in de R.K. kerk)
- mondeling betoog vereist aanwezigheid in de geest en aandacht voor de gedachtenreeksen en de afwisseling in intonatie, ritmiek en gebaren (contra de visualisatie in de tentoonstelling Calvijn en wij)
- verborgen retorica en didactiek van de school – de scholastiek van Calvijn (zie bijvoorbeeld tekst 3)
- centraal motief is wijsheid (*sapientia*) het ergste verwijt is dus dat van leeghoofdigheid (*nebulones* = windbuilen, warhoofden; *caudices* = stomkoppen, *indocti*, *stolidi* en *insipidi* = lomperiken en sufferds)
- gelaagdheid in de kennis die Calvijn in de Institutie presenteert: naast de eigen stem komen die van vele anderen anderen voor, soms ook op plaatsen waar je dat allerm minst verwacht, bijvoorbeeld al in de eerste zin! Vier teksten als voorbeeld.
- Tekst 4 – de openingszin (thematisch verwant aan Cicero, *De natura deorum*)
- Tekst 5 – de hoogmoed van de mens (reminiscentie aan Ovidius' *Metamorphoses*)
- Tekst 6 – Augustinus, de *doctor gratiae* als leermeester van Calvijn (die soms een hoogst eigenwijze leerling is!)
- Tekst 7 – Chrysostomus als gezaghebbend kerkleeraar over het gezag van de kerk: de Schrift gaat als enige norm boven boven traditie en kerkgezag uit

- Stemmingen en stijlfiguren: woede en/of drift – anafoor; verbijstering – uitroepen en krachttermen – o bone Deus; si Deo placet; spot – satirische overdrijving (IV.19)

Ad III Proeven van vertaalobstakels

- de vaak aan Calvijn verweten grofheid van taalgebruik ten opzichte van zijn tegenstanders is soms ook te wijten aan een onjuist begrip van zijn taalhantering (idiomatische Franse wendingen letterlijk in het Latijn vertaald)
- voorbeelden van idiomatische wendingen; onduidelijke afbakening van citaten en / of bronnen; herpositionering van alinea's en hoofdstukken; uitbreiding van tekstmateriaal waardoor verbindingswoorden in de lucht komen te hangen enz.
- wat te doen met echte verwensingen en krachttermen als Si Deo placet? Sizoo geeft per voetnoot aan dat deze woorden in het Latijn voorkomen, maar vertaalt ze niet en verzuimt te melden waarom!

Ad IV Toelichting op stellingen / uitreiking katern NIV III.12-13

- gereformeerde theologie
- betrouwbaarheid van de tekst
- persoonlijke eigenaardigheden
- genre van het geschrift

